

УДК 330.322:342.3

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2019-4-9>

Сакун О.С.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту
Чернігівського національного технологічного університету*

Sakun Oleksandra

*Candidate of Sciences (Economics),
Associate Professor of the Department of Accounting,
Taxation and Audit
Chernihiv National University of Technology*

ІНСТРУМЕНТИ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ОСНОВИ СТРУКТУРНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

INSTRUMENTS OF STATE SPONSORSHIP OF INVESTMENT BASIS FOR STRUCTURAL MODERNIZATION OF ECONOMY

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто основні види інструментів державної фінансової підтримки інвестиційної діяльності, яка розглядається як основа структурної модернізації економіки. Проаналізовано зарубіжний досвід застосування різних видів інструментів державної фінансової підтримки інвестиційно-інноваційної діяльності. Визначено, які аспекти зарубіжного досвіду в цій сфері доцільно застосовувати в Україні. Наведено головні особливості управління інвестиційним забезпеченням економічного розвитку в умовах трансформаційної економіки. Механізм фінансового управління інвестиційним розвитком як спосіб реалізації державної політики має передбачати залучення й активізацію всіх інструментів, що здатні привести національну економіку до стану стабільного розвитку та економічного зростання на основі ефективного інвестування, сприяючи розширенню структурних перетворень. Доведено, що для реалізації пріоритетних завдань щодо активізації інвестиційної діяльності, що є фінансовою основою інноваційних змін в економіці, доцільно використовувати комплексний підхід до застосування інструментів фінансової політики.

Ключові слова: інструменти державної фінансової підтримки, інвестиційна діяльність, інвестиційно-інноваційна діяльність, структурна модернізація економіки, податкова політика.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены основные виды инструментов государственной финансовой поддержки инвестиционной деятельности, которая рассматривается как основа структурной модернизации экономики. Проанализирован зарубежный опыт применения разных видов инструментов государственной финансовой поддержки инвестиционно-инновационной деятельности. Определенно, какие аспекты зарубежного опыта в этой сфере целесообразно применять в Украине. Приведены главные особенности управления инвестиционным обеспечением экономического развития в условиях трансформационной экономики. Механизм финансового управления инвестиционным развитием как способ реализации государственной политики должен предусматривать привлечение и активизацию всех инструментов, которые способны привести национальную экономику к состоянию стабильного развития и экономического роста на основе эффективного инвестирования, способствуя расширению структурных преобразований. Доказано, что для реализации приоритетных заданий касательно активизации инвестиционной деятельности, которая является финансовой основой инновационных изменений в экономике, целесообразно использовать комплексный подход к применению инструментов финансовой политики.

Ключевые слова: инструменты государственной финансовой поддержки, инвестиционная деятельность, инвестиционно-инновационная деятельность, структурная модернизация экономики, налоговая политика.

ANNOTATION

The basic types of instruments of state sponsorship of investment activity, which is used to be as basis of structural modernization of economy, are considered in the article. Foreign experience of application of different types of instruments of state sponsorship to investment-innovative activity is analyzed. Experience of leading countries of the world in relation to the use of tax levers of stimulation of investments and innovations testifies that on condition of co-ordination of actions and creation of their necessary variety it is possible to get considerable influence on economic and economic processes which are especially important at a necessity overcoming of negative consequences of world financial crisis in the scale of national economy. It is defined what aspects of foreign experience in this sphere are expedient to apply in Ukraine. For realization of foreground jobs in relation to activation of investment activity which is financial basis of innovative changes in an economy, it is expedient to use complex approach in relation to application of instruments of financial policy. The mechanism of financial management investment development as must foresee the method of realization of public policy bringing in and activation of all instruments which are able to bring a national economy over to stable development and economy growing status on the basis of the effective investing, instrumental in expansion of structural transformations. The main features of management the investment providing of economic development is resulted in the conditions of transformation economy. Thus, the key task of tax policy is providing of favorable terms for the effective and stable providing of budget, increase of their volume, growth of consumption, assistance development of investment activity and effective tax checking system, on the basis of optimization of rates of basic taxes and tax loading, rationalization of composition and structure of the tax system, tax deductions and tax approvals. It is well-proven that for realization of foreground jobs in relation to activation of investment activity which is financial basis of innovative changes of economy, it is expedient to use complex approach in relation to application of instruments of financial policy.

Key words: instruments of state sponsorship, investment activity, investment-innovative activity, structural modernization of economy, tax policy.

Постановка проблеми. Досвід провідних країн світу доводить, що інструменти державної фінансової підтримки можуть стати вагомими чинниками активізації розвитку інвестиційних процесів в економіці. Якщо при цьому розглядати інвестиційний процес як основу структурних перетворень в економіці, доцільним є твердження про важливу роль конкретних інструментів державного впливу на модернізаційні процеси через підтримку їх інвестиційної основи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню інструментів державної фінансової підтримки інвестиційної діяльності присвячено чимало праць вітчизняних науковців, зокрема роботи І.П. Адаменко, А.П. Дуки, С.В. Захаріна, І.Б. Чичкало-Кондрацької.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. З огляду на досить широке коло висвітлених питань слід зауважити, що підтримка інвестиційної діяльності щодо стимулювання структурних змін майже не розглядається або не конкретизована в дослідженнях окремих авторів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз наявних інструментів фінансової підтримки інвестиційної основи структурної модернізації економіки та оцінювання можливості їх імплементації в сучасних економічних реаліях України.

Виклад основного матеріалу дослідження. З огляду на чималі потреби національної економіки в інвестиційних ресурсах, які держава не в змозі задовольнити в повному обсязі, доцільним є твердження про те, що їй відведена роль дофінансування та створення відповідної інфраструктури для залучення приватних інвестицій. Вагомим фінансовим впливом потребує реалізація окремих програм інноваційного розвитку та інвестиційних проектів, пов'язаних з модернізацією економіки.

Для реалізації пріоритетних завдань щодо активізації інвестиційної діяльності, що є фінансовою основою інноваційних змін в економіці, отже, трансформаційних процесів, доцільно використовувати комплексний підхід до застосування інструментів фінансової політики. Це можна зробити, якщо включити до комплексу інструментарію не лише державні видатки, але й інструменти податкової політики та боргової політики.

Посилення системи фінансування та розширення джерел фінансової підтримки модернізаційних змін відбуваються через підтримку таких інновацій:

- звільнення від оподаткування (звільнення від податку на прибуток, звільнення від податку на додану вартість, звільнення від ввізного мита, звільнення від сплати податку на додану вартість під час імпорту товарів); прискорена амортизація основних фондів;

- державне фінансування через створений спеціальний режим державних замовлень на науково-дослідні розробки з подальшою їх передачею в промисловість;

- активізація державно-приватного партнерства в контексті створення інноваційних структур та венчурних фондів;

- посилення комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності, створених за рахунок коштів державного бюджету, передбачення набуття права інтелектуальної власності на такі об'єкти за установами та організаціями – виконавцями робіт з наданням уряду безкоштовної

ліцензії на використання вказаних об'єктів на потреби держави;

Ключовим завданням податкової політики є забезпечення сприятливих умов для ефективного та стабільного забезпечення бюджету податковими надходженнями, збільшення їх обсягу шляхом детінізації виробництва, зростання споживання, сприяння розвитку інвестиційної діяльності та дієвої системи податкового контролю на основі оптимізації ставок основних податків і податкового навантаження, раціоналізації складу й структури податкової системи, податкових пільг та податкових санкцій [1].

Досвід провідних країн світу щодо використання податкових важелів стимулювання інвестицій та інновацій свідчить про те, що за умови узгодженості дій та створення їх необхідного різноманіття можна отримати значний вплив на господарські та економічні процеси, що є особливо важливим за необхідності подолання негативних наслідків світової фінансової кризи в масштабі національної економіки.

Інструменти фіскального стимулювання інвестиційної діяльності, що набули значного застосування в економічно розвинених країнах, відрізняються певними перевагами порівняно з прямим бюджетним фінансуванням, такими як:

- збереження незалежності приватного сектору під час ухвалення рішень щодо напрямів реалізації інвестиційно-інноваційної політики;

- уникнення формування ринку інноваційної продукції, що здатен функціонувати лише за штучної підтримки держави;

- зменшення рівня бюрократизму в системі органів державної влади;

- незалежність від послідовності стадій бюджетного процесу та необхідності затвердження асигнувань, а також узгодження інтересів різних відомств та ухвалення законодавчих актів;

- стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств різних галузей промисловості на основі дотримання принципів справедливості та ефективності господарського процесу [2].

Для прикладу наведемо основні пріоритетні напрями податкової політики США, якими є збільшення бази оподаткування, скорочення найбільших значень ставок оподаткування, зменшення фіскальної функції податків за рахунок переважання інших функцій, лібералізація ставок оподаткування, рівнозначне податкове навантаження за однакового рівня доходу незалежно від форми інвестування [3]. Задля усунення наслідків кризових процесів в економіці в країні робляться спроби перш за все скоротити податкові пільги для запобігання можливості платників зменшити свої податкові зобов'язання. Проте такі заходи не поширюються на тих суб'єктів господарювання, які задіяні в реалізації пріоритетних інноваційних проектів, а також не зменшують обсягів інвестування, адже вони, як правило, мають право на додаткові податкові преференції [4].

Механізм стимулювання інвестиційно-інноваційних процесів у Великобританії схожий за принципом побудови на американський, проте йому притаманні певні особливості. Наприклад, ставки податку на прибуток корпорацій встановлюються щорічно на фінансовий рік, який завершився. Корпораціям надано право всі витрати на НДДКР відносити на витрати виробництва незалежно від розміру. Окрім цього, англійській системі оподаткування притаманна досить велика кількість пільг. Зокрема, це стосується обкладання податком дивідендів компаній та прибутку на приріст капіталу [3]. Таким чином, навіть у сучасних умовах загострення кризових явищ зберігається тенденція до податкового стимулювання активізації інвестиційних процесів [4].

Уряд Німеччини широко використовує неоподатковувані надбавки на виробництво товарів за рахунок інвестицій, а також інвестиції у сферу НДДКР, зменшення ставок корпоративного податку, зміну податкової структури, зменшення податку на дохід і прибуток з одночасним збільшенням податку на споживання та додану вартість [3].

Податкова система Франції характеризується широким спектром інструментів стимулювання інвестиційно-інноваційних процесів. У цій країні вже з 90-х рр. впроваджено податкову політику збільшення пільг щодо користування коштами податкового кредиту на проведення дослідницьких робіт, підвищується його найбільший розмір, спрощуються порядок і процедура оформлення права на пільги щодо його отримання, створюються більш сприятливі умови для венчурних компаній. Також таким суб'єктам господарювання надається право нараховувати податковий кредит на підставі приросту витрат на НДДКР стосовно загальної суми витрат, які були здійснені попередніми роками [3].

Під час загострення кризових явищ яскраво проявляється потреба трансформації економіки зі зміщенням акцентів у запровадженні відповідних фінансових інструментів стимулювання інвестиційних процесів як підґрунтя необхідних структурних змін. З огляду на досвід країн з розвинутою ринковою економікою серед таких інструментів можна виокремити прискорення амортизації обладнання та машин; інвестиційний податковий кредит; стимулювання вкладення коштів у науково-технічні розробки [5].

Якщо більш детально розглянути питання фіскального стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності, то найпоширенішим з його інструментів є введення спеціального режиму оподаткування для суб'єктів інноваційної діяльності. Цей інструмент є досить ефективним, оскільки його застосування вимагає від усіх учасників інвестиційно-інноваційного процесу жорсткого дотримання всіх процедур та цільового використання отриманих преференцій, що обумовлює здійснення постійного моніторингу

їх результативності задля досягнення бюджетних та соціально-економічних завдань.

Світова практика налічує такі основні інструменти стимулювання інвестиційно-інноваційної активності суб'єктів господарювання:

- пряме фінансування у вигляді субсидій та дотацій, що сягає 50% витрат на створення інноваційної продукції та технологій (Франція, США);

- надання позик, зокрема безвідсоткових (Швеція, Німеччина);

- заснування інноваційних фондів зі страхуванням можливого комерційного ризику (Німеччина, Франція);

- зниження ставок оподаткування та державних зборів для індивідуальних винахідників (Австрія, США);

- відстрочка або звільнення від сплати митних платежів, якщо винахід стосується галузі економії енергії (Австрія, Німеччина, Нідерланди);

- безкоштовне документальне супроводження за заявками індивідуальних винахідників, безкоштовні послуги патентних посередників (Нідерланди, Німеччина).

Вивчивши зарубіжний досвід, вважаємо доцільним виокремлення таких найбільш прийнятних для застосування в Україні фінансових інструментів стимулювання інвестиційно-інноваційної активності економічних суб'єктів:

- комплексне впровадження адаптованих до вітчизняних реалій інституційних механізмів фінансування інноваційної діяльності (під особистість окремого вченого, певної наукової організації, а також використання грантів і субсидій); при цьому найбільш ефективним під час проведення фундаментальних досліджень є індивідуальне фінансування, а прикладних – грантове;

- проведення програмно-цільового розподілу бюджетного фінансування на контрактній основі (за умови спільного фінансування інноваційних проектів з боку промислового сектору, зокрема на основі проведення конкурсного відбору проектів, виконавців та інвесторів);

- здійснення державних замовлень інноваційних розробок для стимулювання впровадження результатів науково-дослідної роботи у виробництво (здійснюється за допомогою державних контрактів на дослідження проектно-орієнтованої системи державного фінансування);

- реалізація державної фінансової підтримки малого та середнього інноваційно-орієнтованого бізнесу шляхом надання безповоротних державних позик і грантів на впровадження нововведень, використання митних та податкових знижок і пільг, податкових канікул тощо;

- надання державних гарантій по кредитах, що надаються фінансовими установами суб'єктам інноваційного бізнесу;

- запровадження податкових пільг (податкових знижок і канікул) для інвесторів, що вкладають капітал в інноваційний сектор;

- поширення практики надання податкових кредитів та державних компенсацій комерційним компаніям, що самостійно займаються науковими дослідженнями та розробками;
- надання пільг некомерційним організаціям ліцензіатам-патентовласникам, які перебувають у державній власності [2].

Важливим етапом є створення дослідницьких центрів для впровадження наукових розробок у виробництво шляхом створення компанії spin-off. У разі її успішного функціонування Фонд центру повинен розподілити отримані доходи між учасниками. Університетам та інститутам необхідно звітуватися про надходження від ліцензування, інвестицій від зовнішніх інвесторів у дослідження й розробки та компанії spin-off, про надходження від діяльності spin-off, про кількість створених робочих місць або розроблені продукти соціального призначення перед Радою Центру. Базова схема механізму функціонування Дослідницького центру «університет – промисловість» у формі корпорації представлена на рис. 1.

За умов трансформаційних змін в економіці основними напрямками державної політики на сучасному етапі повинні бути [6; 7]:

- зміна джерел фінансування інвестицій, а саме заміна бюджетних асигнувань ресурсами приватних інвесторів (корпоративних та індивідуальних);

- перехід до принципово нових організаційних форм та методів управління інвестиційними проектами;
- пріоритетність проектів, що мають високий ступінь інноваційності, швидку окупність, вигідність щодо створення нових робочих місць і вирішення соціальних проблем.

Слід також відзначити головні особливості управління інвестиційним забезпеченням економічного розвитку в умовах трансформаційної економіки [7; 8; 9]. Отже, ними є:

- порівняно низька привабливість інвестиційного клімату у більшості регіонів, що викликано деформаціями та структурними диспропорціями економічного розвитку;
- відсутність системного підходу до формування державної інвестиційної політики, обмежене застосування інструментів державного стимулювання інвестиційного розвитку;
- регіональні диспропорції щодо переміщення трудових ресурсів та капіталу з одних місцевостей на користь інших (переважно великих міст);
- низька ефективність та результативність підтримки інвестиційної діяльності через низький рівень бюджетної дисципліни;
- загострення інвестиційної конкуренції між регіонами.

Механізм фінансового управління інвестиційним розвитком як спосіб реалізації державної політики має передбачати залучення й ак-

Рис. 1. Базова схема механізму функціонування Дослідницького центру «університет – промисловість» у формі корпорації

Джерело: розроблено автором

тивізацію всіх інструментів, що здатні привести національну економіку до стану стабільного розвитку й економічного зростання на основі ефективного інвестування, сприяючи розширенню структурних перетворень [10].

Висновки. Наведена аргументація щодо зміни підходів до визначення архітектури системи державного впливу на формування та реалізацію інвестиційного ресурсу країни дає змогу зробити висновки про необхідність виокремлення системоутворюючого регулятора. Це зумовлює пошук найвагоміших інструментів впливу в контексті структурної модернізації економіки.

Таким чином, дістали подальшого розвитку концептуальні основи конструктивістської парадигми структурних перетворень через визначення основними імперативами гуманізації технологій, розвитку інвестиційних кластерів, екологізації суспільства, інтеграції в глобальний інвестиційний простір, формування податкових преференцій, що, на відміну від наявних, визначають основні напрями світового інвестиційного розвитку та розширюють просторові межі поширення технологічних укладів і сприятимуть синхронізації структурних зрушень на основі ідентифікації напрямів формування інвестиційного ресурсу України в перспективі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Адаменко І.П. Фінансова політика як інструмент соціально-економічного розвитку країни. *Бізнес-Інформ*. 2014. № 3. С. 341–345.
- Блискавка Т.І. Зарубіжний досвід фіскального регулювання інноваційного процесу в економічно розвинених країнах. *Дослідження міжнародної економіки*. 2011. Вип. 1 (66). С. 155–165.
- Литвиненко Я.В. Податкова політика. Київ : МАУП, 2003. 224 с.
- Innovations in taxation. A new forum for tax reform professionals. Fiscal reform & Economic Governance. URL: <http://www.fiscalreform.net> (дата звернення: 15.07.2019).
- Кризська Р.М. Використання податкових інструментів регулювання інвестиційно-інноваційних процесів у системі антикризових заходів в Україні. *Вісник Національної академії державного управління*. 2009. Вип. 2. С. 112–119.
- Артеменко В.Б. Індикатори стійкого соціально-економічного розвитку регіонів. *Регіональна економіка*. 2006. № 2. С. 90–98.
- Беленький П.Ю., Шевченко-Марсель В.І., Другов О.О. Інвестиційно-інноваційне забезпечення конкурентоспроможності регіону. Львів : Ін-т регіональних досліджень НАН України, 2006. 129 с.
- Веселовська О.В. Удосконалення системи управління інвестиційним та інноваційним розвитком регіонів. *Проблеми науки*. 2009. № 5. С. 15–20.
- Черевко О.В. Стратегія соціально-економічного розвитку регіонів України : монографія. Черкаси : Брама-Україна, 2006. 424 с.
- Захарін С.В. Фінансові інструменти управління інвестиційною діяльністю у регіоні. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 3 (141). С. 102–108.

REFERENCES:

- Adamenko I.P. (2014) Finansova polityka yak instrument sotsialno-ekonomichnoho rozvytku krainy [Financial policy as an instrument of socio-economic development of a country]. *Business-Inform*, no. 3, pp. 341–345.
- Blyskavka T.I. (2011) Zarubizhnyi dosvid fiskalnoho rehulivannia innovatsiinoho protsesu v ekonomichno rozvynenykh krainakh [Foreign experience of the innovation process' fiscal regulation in developed countries]. *Research of international economy*, vol. 1 (66), pp. 155–165.
- Lytvynenko Ya.V. (2003) *Podatkova polityka [Tax policy]*. Kyiv : MAUP (in Ukrainian).
- Innovations in taxation: A new forum for tax reform professionals. Fiscal reform & Economic Governance. Available at: <http://www.fiscalreform.net> (accessed: 15 July 2019).
- Kryzyska R.M. (2009) Vykorystannia podatkovykh instrumentiv rehulivannia investytsiino-innovatsiinykh protsesiv u systemi antykrizovykh zakhodiv v Ukraini [Use of tax instruments of adjusting investment-innovative processes in the system of crisis measures in Ukraine]. *Bulletin of the National Academy of Public Administration*, vol. 2, pp. 112–119.
- Artemenko V.B. (2006) Indykatory stiikoho sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehioniv [Indicators of steady socio-economic development of regions]. *Regional Economy*, no. 2, pp. 90–98.
- Bieliienkyi P.Yu., Shevchenko-Marsel V.I., Druhov O.O. (2006) *Investytsiino-innovatsiine zabezpechennia konkurentospro-mozhnosti rehionu* [Investment-innovative providing of competitiveness of region]. Lviv : Ін-т регіональних досліджень НАН України (in Ukrainian).
- Veselovska O.V. (2009) Udoskonalennia systemy upravlinnia investytsiinyim ta innovatsiinyim rozvytkom rehioniv [Improvement of control system by investment and innovative development of regions]. *Problems of science*, no. 5, pp. 15–20.
- Cherevko O.V. (2006) *Stratehiia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehioniv Ukrainy : Monohrafiia* [Strategy of socio-economic development of regions of Ukraine : Monograph]. Cherkasy : Brahma-Ukraine (in Ukrainian).
- Zakharin S.V. (2013) Finansovi instrumenty upravlinnia investytsiinoiu diialnistiu u rehioni [Financial tools in investment activity management in a region]. *Actual problems of economics*, no. 3 (141), pp. 102–108.